

**SECTION 7
CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY;
CRIMINAL EXECUTIVE RIGHT**

**СЕКЦІЯ 7
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i16.p:69>

**КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ: НАУКОВЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ**

*Гусєва Влада Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
та судової експертології,
Харківський національний
університет внутрішніх справ*

На підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства розглянуті особливості криміналістичної класифікації злочинів, визначено її наукове та практичне значення. Розглянуто підстави криміналістичної класифікації якими є елементи криміналістичної характеристики злочинів, що виступають в якості основних напрямків класифікації.

Зокрема визначено, що криміналістична класифікаційна система включає в свою структуру такі елементи як клас, рід, вид і група. При цьому кожна з цих частин володіє одночасно певною специфікою і спільністю ознак. Так, наприклад, вид злочину характеризується сукупністю ознак, загальних для виду і групи, що входять в нього, але в групі виділені злочини з більш конкретними ознаками, що відрізняють дану групу від інших сукупностей злочинів.

На основі зазначеного доведено, що криміналістична характеристика злочинів представляє собою систему об'єктивної криміналістично значимої інформації про злочини, сформованої шляхом узагальнення практики органів досудового слідства та виявлення взаємозв'язку між окремими її елементами, що використовується для знаходження ознак злочину, визначення методів розслідування та безпосереднього його розслідування, моделювання окремих обставин дослідження.

Підведено підсумки, де зазначено, що криміналістична класифікація злочинів має важливе теоретичне та практичне значення. Про це, свідчить той факт, що певна структура і види об'єктів криміналістичної класифікації злочинів можуть бути основою класифікації методик розслідування злочинів. Про це, свідчить той факт, що певна структура і види об'єктів криміналістичної класифікації злочинів можуть бути основою класифікації методик розслідування злочинів.

Ключові слова: криміналістична класифікація, криміналістична характеристика, кримінальне провадження, елементи криміналістичної характеристики злочинів.

Guseva V.O. Forensic classification of crimes: scientific and practical significance. On the basis of the analysis of scientific literature and practices of the bodies of pre-trial investigation, the peculiarities of forensic classification of crimes are considered, its scientific and practical significance

is determined. The grounds of forensic classification which are elements of forensic characterization of crimes, acting as the main directions of classification, are considered.

In particular, it has been determined that the forensic classification system includes elements such as class, genus, species, and group in its structure. At the same time, each of these parts has at the same time a certain specificity and commonality of the signs. For example, the type of crime is characterized by a set of features common to the species and the group included in it, but the group identified crimes with more specific features that distinguish this group from other sets of crimes.

On the basis of the above, it is proved that the forensic description of crimes is a system of objective criminalistic information about crimes, which is formed by generalizing the practice of the bodies of pre-trial investigation and revealing the relationship between its separate elements, used to find the evidence of a crime, to determine the methods of investigation and direct his investigation, simulation of the individual circumstances of the study.

Summed up, which states that forensic classification of crimes has a significant theoretical and practical significance. This is evidenced by the fact that certain structure and types of objects of forensic classification of crimes can be the basis for the classification of methods for investigating crimes.

Key words: forensic classification, forensic classification, forensic characteristic, criminal proceedings, elements of forensic characteristics of crimes.

Постановка проблеми. Криміналістична наука традиційно при класифікації злочинів використовувала, кримінально - правову класифікацію даних явищ, регламентовану кримінальним законодавством. Ця тенденція зберігається і на сучасному етапі розвитку криміналістики. Незважаючи на те, що така класифікація застосовується для вирішення багатьох криміналістичних завдань, вона не може врахувати закономірності, важливі в криміналістичному відношенні, а в зв'язку з цим і забезпечити в повному обсязі потреби криміналістичної теорії і слідчої практики.

Слід зауважити, що ознаки, які впливають на кваліфікацію злочинів та ознаки, що визначають напрямок розслідування не завжди співпадають. У зв'язку з цим кримінально-правової класифікації злочинів мало для криміналістичних цілей, в тому числі побудова криміналістичної класифікації злочинів і методик їх розслідування, визначення напрямку розслідування, встановлення особи злочинця та інших обставин, часто не мають значення для кримінального права, такі ознаки мають важливе значення для криміналістики, наприклад, спосіб вчинення злочину (що включає в себе підготовку, вчинення та приховування злочинного діяння), місце скоєння злочину, мотив, час тощо.

Зокрема, криміналістична класифікаційна система включає в свою структуру такі елементи як клас, рід, вид і група. При цьому кожна з цих частин володіє одночасно певною специфікою і спільністю ознак. Так, наприклад, вид злочину характеризується сукупністю ознак, загальних для виду і групи, що входять в нього, але в групі

виділені злочини з більш конкретними ознаками, що відрізняють дану групу від інших сукупностей злочинів.

Протягом тривалого часу різні автори пропонували свої класифікації злочинів за різними ознаками: за способом здійснення злочину; за ступенем приховування та маскуванню злочину; за злочинним досвідом особи, яка вчинила злочин; за місцем їх здійснення [1, с. 151-155]; за особою підозрюваного, особою потерпілого [2, с. 215]; за обстановкою вчинення злочину [3, с. 456] тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок дослідженню даної проблематики поклали Л. А. Сергєєв [4, с. 6-8], а дещо пізніше А. Н. Колесніченко [5, с. 10-16]. Велику увагу криміналістичної класифікації злочинів приділили Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, І. А. Возгрін, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, В. О. Коновалова, В. А. Образцов, М. В. Салтевский, Н. А. Селіванов, В. Г. Танасевич та інші.

Так, розгорнуту та систематизовану криміналістичну класифікацію злочинів запропонував Р. С. Белкін. Він виділив чотири елементи кримінально-правового складу злочину і провів всередині цих елементів класифікацію:

1) Класифікація злочинів, пов'язана з суб'єктами злочинів (що здійснюються одноосібно або групою; здійснюються вперше або повторно; вчиняються особами, які перебувають в особливому ставленні з безпосереднім об'єктом посягання і не перебувають в такому відношенні; вчинені повнолітніми злочинцями і неповнолітніми; вчинені чоловіками і жінками).

2) Класифікація злочинів, пов'язана з об'єктом злочину (по особистості потерпілого; за

характером безпосереднього предмета посягання; за місцем розташування безпосереднього предмета посягання; за способами і засобами охорони безпосереднього предмета посягання). В даному випадку не враховано класифікацію злочинів залежно від різновиду потерпілих; обстановки скоєння злочину (в тому числі за місцем, часом скоєння злочинів тощо).

3) Класифікація злочинів, пов'язана з об'єктивною стороною злочину (за способом вчинення злочину; за способом приховування злочину, якщо він не входить в якості складової частини в спосіб вчинення злочину). Так, не розглянуто класифікації за способом підготовки; по знаряддям, використовуваним під час вчинення злочину.

4) Класифікація злочинів, пов'язана з суб'єктивною стороною злочину (вчинені із заздалегідь обдуманим і з раптово виниклим умислом) [6, с. 193-200].

Отже, в запропонованій Р. С. Белкінім класифікації, не передбачені в якості підстав також, мотив і мета вчинення злочину. Зокрема, критерії криміналістичної класифікації об'єднані, в назву кожної з яких, покладено той чи інший елемент складу злочину запозичений з кримінального права. Для такої класифікації, доречним було б використання саме криміналістичних ознак злочину, а саме елементів криміналістичної характеристики злочинів.

У криміналістичній науці існують і інші погляди на підстави криміналістичної класифікації злочинів. Так, В. А. Образцов класифікує злочин на підставі ознак: злочини (особи, що вчинила злочин, мотиву і мети злочину, об'єктів злочину, засобів злочину, процесу злочину, результатів злочину); обстановки скоєння злочину (ознаки обстановки скоєння злочину іноді є складовою частиною ознак злочину, тому повинні розглядатися в ознаках злочину); діяльності з виявлення та розслідування злочинів (суб'єкта розслідування, об'єкта розслідування, завдань розслідування, засобів розслідування, процесу розслідування, результатів розслідування) [7, с.127].

Можливість використання таких ознак (наприклад, ознаки діяльності по виявленню та розслідуванню злочинів) як підстав криміналістичної класифікації злочинів викликає у деяких авторів суперечності. Отже, у криміналістичній науці питання криміналістичної класифікації продовжують залишатися дискусійними та потребують додаткового висвітлення.

Формулювання цілей статті. Таким чином, необхідно на підставі аналізу наукової літератури

та практики органів досудового слідства розглянути особливості криміналістичної класифікації злочинів визначити їх наукове та практичне значення. Дослідити та систематизувати підстави криміналістичної класифікації, якими виступають елементи криміналістичної характеристики злочинів, в якості основних її напрямків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, класифікація злочинів, побудована на підставі елементів криміналістичної характеристики злочинів, дозволяє розробити методики розслідування окремих видів злочинів, максимально наближені до реальних умов практичної діяльності слідчого. В свою чергу, криміналістична класифікація злочинів побудована на підставі елементів криміналістичної характеристики проводиться на всіх етапах діяльності слідчого під час розслідування злочинів і сприяє її криміналістичній оптимізації в методичному, тактичному і технічному аспектах. Отже, розглянемо вищезазначені криміналістичні класифікаційні підстави в контексті елементів криміналістичної характеристики злочинів.

Так, у криміналістичній літературі існує сьогодні багато різних визначень криміналістичної характеристики злочинів [7, с. 80-127]. Зокрема, А. Н. Колесніченко та В. О. Коновалова, розуміють під криміналістичною характеристикою злочинів систему відомостей (інформації) про криміналістично значимі ознаки злочинів певного виду, що відображають закономірний зв'язок між ними і служать для побудови і перевірки слідчих версій в розслідуванні конкретних злочинів [8, с. 16-20].

В свою чергу, Г. Г. Єгоров дав таке визначення: «криміналістична характеристика злочинів - це система даних, одержуваних в результаті узагальнення слідчої та судової практики, про види правопорушень, що тягнуть за собою різні види шкоди, типові способи їх встановлення і принципи забезпечення; про особливості особистісних властивостей злочинця; про типові ознаки зазначених злочинів, що містяться у вигляді специфічних матеріальних і ідеальних слідів, в умовах та обстановці, в яких діяли злочинці, та використання яких необхідно для виявлення, розкриття, розслідування та запобігання зазначених злочинів» [9, с. 112].

Проаналізуємо дану позицію, по-перше, криміналістична характеристика має значення не тільки на практиці, але і в теорії для розробки методик розслідування різних видів злочину, для класифікації злочинів тощо. По-друге, дана дефініція більше схожа на перерахування елементів структури криміналістичної

характеристики злочину. Але в такому разі не зазначені дуже важливі складові криміналістичної характеристики злочинів, такі, наприклад, як спосіб вчинення злочину, наслідки злочину тощо. По-третє, розгляд питання про типові способи встановлення видів правопорушень не зовсім логічне, так як вони відносяться не до криміналістичної характеристики злочинів, а до процесу розслідування.

С. В. Лаврухін розуміє криміналістичну характеристику злочину (злочинів), як систему інформації про злочин і його відображення в об'єктивній дійсності та в свідомості особи у вигляді матеріальних і ідеальних слідів [10, с. 16-26]. В свою чергу, В. Г. Танасевич під криміналістичною характеристикою злочину розуміє систему об'єктивних даних про механізм злочинного діяння, де відображаються об'єкти, взаємодіючі в процесі вчинення злочину, про особливості та джерела сформованої ними фактичної інформації, що має значення для вирішення завдань кримінального судочинства, шляхом застосування обумовлених ними криміналістичних засобів, прийомів і методів [11, с. 102].

Одна з переваг даного терміна є визначення його, як системи об'єктивних даних. Так, дійсно, криміналістична характеристика злочинів є саме системою криміналістично значущих ознак злочинів, в яку обов'язково повинні входити, предмет злочинного посягання, суб'єкт злочину, спосіб вчинення злочину, обстановка вчинення злочину (що включає в себе місце і час вчинення злочину), наслідки злочинного діяння (в тому числі матеріальні та ідеальні сліди), мотиви і мета вчинення злочину. Також в неї включаються, в залежності від виду злочину і законодавчого формулювання його складу особа потерпілого, яка може бути включена в криміналістичну характеристику злочинів тільки в разі закріплення її в кримінально-правовому складі злочину.

Таким чином, при визначенні поняття необхідно позначити не просто систему інформації, а систему об'єктивної інформації, так як при будь-якому дослідженні треба прагнути до об'єктивного викладу матеріалу, згладжувати суб'єктивізм шляхом узагальнення великої кількості матеріалів кримінальних проваджень та аналізу існуючої літератури.

При розробці криміналістичної характеристики злочинів доцільно розглядати ознаки злочину, що мають значення для вдосконалення розслідування кримінальних проваджень. Так відомості, що містяться в криміналістичній характеристиці злочинів повинні відображати тільки криміналістично значиму інформацію про злочин.

Обов'язковою вимогою до криміналістичної характеристики злочинів є її формування за допомогою узагальнення матеріалів слідчої практики. В іншому випадку, вона буде теоретичною категорією, яка не має практичного значення. До того ж будь-яке визначення повинно бути чітким, лаконічним та відображати сутність явища, поняття.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що криміналістична характеристика злочинів представляє собою систему об'єктивної криміналістично значимої інформації про злочини, сформованої шляхом узагальнення практики органів досудового слідства та виявлення взаємозв'язку між окремими її елементами, що використовується для знаходження ознак злочину, визначення методів розслідування та безпосереднього його розслідування, моделювання окремих обставин дослідження.

Структура криміналістичної характеристики злочинів не однакова для різних видів злочинів. Тим не менше, існують елементи криміналістичної характеристики злочинів, що не залежать від виду і групи злочинів, і використовуються найчастіше, тобто, є основними.

Так, на думку В. Л. Кудрявцева, це обстановка і спосіб вчинення злочину, особистість суб'єкта злочину і потерпілого [12, с. 26]. В даному випадку перелік елементів криміналістичної характеристики злочину обмежений. Найбільш вірним буде включення в структуру криміналістичної характеристики злочину в якості основних таких елементів як: предмет злочинного посягання, суб'єкт злочину, спосіб вчинення злочину, обстановка вчинення злочину, що включає в себе місце і час скоєння злочину, наслідки злочинного діяння, в тому числі матеріальні та ідеальні сліди, мотив і мета вчинення умисного злочину. Перераховані елементи криміналістичної характеристики злочинів взаємопов'язані. Залежно від ситуації їх можна уточнити. Найчастіше встановлення одного елемента дозволяє з його допомогою встановити інші, раніше не відомі.

Отже, на підставі вищевикладених елементів криміналістичної характеристики злочинів проведемо їх класифікацію:

1) По предмету злочинного посягання виділяються злочини, що мають матеріальний предмет посягання (злочини, вчинені щодо особи, її життя, майна), та злочини, в яких даний елемент відсутній, наприклад, порушення авторських прав, злочини в сфері комп'ютерної інформації тощо.

2) Злочини по суб'єкту його здійснення класифікуються в залежності від [13, с. 156; 14, с. 74-77]:

а) біологічних властивостей людини: віку, статі; фізичного і психічного здоров'я; більшість злочинів вчиняється чоловіками (90,2%), на жіночу злочинність доводиться 5,6% злочинів; важливою особливістю є і те, що їх більша частина вчиняється особами, у віці від 22 до 40 років (56%); досить поширеними є злочинність неповнолітніх, а також осіб у віці від 18 до 21 року включно, припадає 22,4%; менше злочинів вчиняється особами у віці старше 40 років (17%); 7,5% суб'єктів злочину знаходяться на обліку у нарколога, 6,5% - у психіатра.

Так, наприклад, психічний стан суб'єкта скоєння злочину нерідко може багато чого пояснити. Отже, гр. О. та гр. С. здійснили зґвалтування і вбивства трьох свідомо неповнолітніх дівчат групою осіб за попередньою змовою. Вбивства були вчинені одним способом: кожна з дівчат спочатку була приведена в безпорадний стан шляхом їх удушення руками, а потім скинута в струмок. При цьому гр. О. в ході проведення судової психолого-психіатричної експертизи виявив ознаки психічного розладу у формі легкої розумової відсталості (олігофренії ступеня легкої дебільності) без істотних порушень поведінки. Тому вчинення зазначених злочинів навесні і восени можна пояснити сезонним загостренням всіх психічних захворювань.

б) Психологічних властивостей - темпераменту, волі, емоцій, які регулюють поведінкову сферу людини.

в) Соціальних властивостей (тобто властивостей, обумовлених впливом на розглянуті об'єкти інших об'єктів [15, с. 66]): відомості біографічного, анкетного характеру; відомості, що характеризують прояви особистості в основних сферах діяльності людини (на роботі, в побуті тощо); наявності або відсутності придбаних фізичних недоліків, психічних аномалій, наявності або відсутності у злочинців злочинного досвіду, судимості; перебування в шлюбі; проживання з сім'єю; рівня освіти; громадянства; соціального і професійного статусу, рівня культурного виховання; схильності до зловживання спиртними напоями тощо.

Так, наприклад для вивчених насильницьких злочинів було характерно їх вчинення особами, які мають неповну середню (35%), повну загальну середню (32,3%) та середню спеціальну освіту (31%). Вища освіта для злочинців, які вчиняють насильницькі злочини не характерна і зустрічається у вивчених нами кримінальних провадженнях тільки у 0,5% засуджених.

З узагальнених матеріалів кримінальних проваджень найбільший відсоток засуджених складають особи, які не перебувають у шлюбі

(72,2%), 27,8% в шлюбі, при цьому з них 9,3% проживають разом з сім'єю і 18,5% окремо. Суб'єктів злочинів, які мали постійний заробіток і працювали, було всього 19,3%, більша ж частина 79,5% - не працюють.

Важливою ознакою, що характеризує суб'єкта злочину є наявність судимості. На момент скоєння злочину 75% злочинців раніше судимості не мали. Решта 25,3% мали судимість, з них 10,4% мали дві і більше судимостей.

30,4% злочинів відбувалося в тверезому стані, решта 66,8% в стані алкогольного сп'яніння. 5% відбувалися в стані наркотичного сп'яніння.

Результати узагальнення показують, що більшість злочинів вчиняються в стані алкогольного сп'яніння. На практиці нерідко зустрічаються випадки, коли особа, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, здійснює насильницькі злочини щодо особи, яка перебуває в аналогічному стані. При цьому для ситуації, що передують здійсненню таких злочинів, характерно спільне розпивання алкогольних напоїв суб'єктом злочину і його жертвою.

Особливе значення має професія суб'єкта злочину, займана їм посада та зв'язок зі злочинною діяльністю. Важливо відзначити, що і в криміналістичній характеристиці злочинів і в їх класифікації йдеться саме про суб'єкта, злочину, а не про особу злочинця, так як, по-перше, в злочинах, скоєних декількома особами, виникає потреба в характеристиці як окремих осіб, що входять до складу даної групи, так і в характеристиці самої групи, її стійкості, наявності зав'язків між злочинцями тощо.

По-друге, при розслідуванні злочинів до уваги беруться не тільки ознаки злочинця як особистості, тобто в соціальному та морально-етичному аспекті, а й його біологічні властивості, наприклад, приналежність до певної групи крові тощо.

Класифікація за суб'єктами злочину має важливе значення для розслідування злочинів, для визначення напрямку його проведення. Наприклад, за рівнем освіти та інтелектуальним розвитком можна зробити висновок про способи вчинення злочину, здібності та навички використані злочинцем. Рід занять позначається на колі спілкування, інтересах, ціннісних орієнтаціях. Сімейний стан впливає на визначення тих чи інших потреб, на поведінку суб'єкта злочину. Відсутність постійного заробітку і роботи свідчить про деградацію особи (особливо при поєднанні цих ознак з алкоголізмом). Відсутність заробітку може зумовити і корисливий мотив скоєння злочину. Відомості про колишню злочинну діяльність і судимості відображають антисоціальну

спрямованість злочинця, його схильність до вчинення певних видів злочинів.

Отже, криміналістична класифікація злочинів має суттєвий вплив на проведення системного дослідження злочинної діяльності, наприклад, на розробку методів встановлення особи злочинця при розслідуванні неочевидних злочинів, коли працівники правоохоронних органів не володіють інформацією про особу, що вчинила злочин тощо.

При встановленні особи підозрюваного під час розслідування неочевидних злочинів припущення про особу, що вчинила злочин, робиться виходячи з криміналістичної класифікації злочинів та типової криміналістичної моделі поведінки злочинців. При цьому вирішується питання, до якого типу злочинної поведінки відноситься поведінка злочинця, до якого виду належить злочин, хто раніше здійснював аналогічні злочини. На підставі отриманих відомостей при їх достатності проводиться встановлення особи, яка вчинила злочин.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Таким чином, криміналістична класифікація злочинів в практичній діяльності сприяє висуванню загальних і приватних слідчих версій, ефективному моделюванню слідів злочину, встановленню з урахуванням властивостей суб'єкта злочину, способів вчинення злочину, що він використовував, визначенню на цій основі перевірочних дій. На це, вказує той факт, що певні структура і типи об'єктів криміналістичної класифікації злочинів можуть бути покладені в

основу класифікації методик розслідування злочинів.

Класифікаційна система злочинів має велике значення й для вирішення ідентифікаційних завдань. Класифікація сприяє спрощенню процесу кваліфікації злочинів, так як в рамках конкретного різновиду злочину простіше відшукати необхідні норми права. Паралельно з віднесенням злочину до тієї чи іншої різновидності в кримінальній класифікації злочинів, вирішується питання про віднесення досліджуваної події до певного кримінально-процесуального та криміналістичного різновиду злочинів.

Віднесення злочину до певної кримінально-правової, кримінально-процесуальної, а найголовніше, криміналістичної категорії становить інформаційну основу практичної діяльності слідчого з розслідування злочинів. Класифікація спрощує визначення завдань розслідування, можливих шляхів і засобів їх вирішення в ході всього процесу розслідування, побудови загальних та приватних версій, встановлення послідовності проведення слідчих дій. Спрощує роботу слідчого, робить її більш ефективною.

Важливе значення класифікація злочинів має й для подальшого розвитку криміналістичної науки, а здебільшого для її розділу - криміналістичної методики, для вдосконалення її структури, систематизації методичних рекомендацій, теоретичних положень.

Література:

1. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск: Средне-Уральское. изд-во, 1975. 184 с.
2. Возгрин И. А. Криминалистическая методика расследования преступлений. Минск : Высш. школа, 1983. 215 с.
3. Криминалистика: Учебник / под ред. Н. П. Яблокова. Москва, 1996. 781 с.
4. Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.09. Москва, 1966.16 с.
5. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харьков, 1967. 28 с.
6. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики: Учебник. В 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы, рекомендации. Москва : Академия МВД СССР, 1979. 313 с.
7. Образцов В. А. Криминалистическая классификация преступлений. Красноярск : КГУ, 1988. 176 с.
8. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова ; Министерство высшего и среднего специального образования УССР, Харьковский юридический институт. - Харьков : Юрид. ин-т, 1985. - 93 с.
9. Егоров Г. Г. Вопросы понятия и содержания криминалистической характеристики // Вестник СГАП. Саратов, 2005. №3. С.112-116.

10. Лаврухин С.В. Поведение преступника как объект криминалистического моделирования. – Саратов: СГАП, 2006. 388 с.
11. Танасевич В. Г., Образцов В. А. О криминалистической характеристике преступлений // Вопросы борьбы с преступностью. Москва, 1976. Вып. № 25. С. 94-104.
12. Кудрявцев В.Л. Проблемы существования криминалистической характеристики преступлений как научной категории // Следователь. 2004. №10. С. 26-28.
13. Глазырин Ф. В. Изучение личности обвиняемого и тактика следственных действий: Учебное пособие. Свердловск, 1973. 156 с.
14. Ведерников Н. Т. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления // Криминалистическая характеристика преступлений. Москва, 1984. С.74-77.
15. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования. Москва : Юрид. лит., 1973. 215 с.